

PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE ŁADU SPOŁECZNEGO GMIN WIEJSKICH POŁUDNIOWO-ZACHODNIEGO REGIONU POLSKI

Hanna Adamska, Maria Golinowska
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Abstrakt. Głównymi elementami paradygmatu zrównoważonego rozwoju są trzy łądy; społeczny, gospodarczy i środowiskowy. Ład społeczny, ze względu na zawarte w nim kategorie jakości życia w zrównoważonym rozwoju, jest uważany za cel nadrzędny, postrzegany jako stan funkcjonowania i zachowania jednostek, zapewniający istnienie, trwanie i rozwój społeczeństwa jako całości. W pracy przedstawiono przestrzenne zróżnicowanie ładu społecznego dla gmin wiejskich województwa dolnośląskiego usytuowanych w południowo-zachodniej części naszego kraju. Wykorzystano wskaźniki zrównoważonego rozwoju charakteryzujące ład społeczny. Określono syntetyczny wskaźnik ładu społecznego dla poszczególnych gmin, który ujmuje wszystkie analizowane wskaźniki. Jego wartość w okresie 2000-2010 uległa obniżeniu, co oznacza brak realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Słowa kluczowe: gmina wiejska, ład społeczny, zrównoważony rozwój

WPROWADZENIE

Żyjemy w bardzo dynamicznym świecie. Każdy dzień przynosi zmiany, które wpływają na podmiot wszelkich działań nas samych. Stając się ogniwem sprawczym wielu zachodzących zmian wpływamy na otoczenie. Niepokojące są działania negatywnie oddziaływujące na środowisko. W ich obliczu pojawiła się koncepcja rozwoju, tzw. zrównoważony rozwój. Jest on procesem uwzględniającym rozwój gospodarczy i społeczny z poszanowaniem stanu środowiska, z trzema głównymi łądami: gospodarczym, środowiskowym i społecznym.

Ład społeczny, ze względu na zawarte w nim kategorie jakości życia w zrównoważonym rozwoju, jest uważany za cel nadrzędny postrzegany jako stan funkcjonowania i zachowania jednostek, zapewniający istnienie, trwanie i rozwój społeczeństwa jako całości. W ramach ładu społecznego podkreśla się wiele istotnych kwestii dotyczących: godnego życia, samorealizacji, kulturowego zróżnicowania, ochrony zdrowia, sprawiedliwości podziałów, równości szans oraz wzmocnienia społecznej spójności. Ład społeczny jest rozumiany jako: proces powiększania i ograniczania wielkości zasobów ludzkich, kształtowanie ich jakości poprzez stosunek do pracy, kwalifikacje, przeciwstawianie się procesom dehumanizacji i depersonalizacji, postrzeganie człowieka w kategoriach podkreślających jego człowieczeństwo [Kokoszka 2009].

Dla większości społeczeństwa nie są ważne: wskaźniki ekonomiczne świadczące o rozwoju gospodarki, wysokość PKB, poziom inflacji czy wysokość stóp procentowych. Ważne są natomiast problemy pojawiające się w najbliższym otoczeniu, związane z: aktywnością zawodową, marginalizacją społeczną, ubóstwem i wykluczeniem społecznym, edukacją czy poziomem i jakością życia.

Obszary wiejskie ze względu na zasięg terytorium i występujące na nich problemy odgrywają jedną z kluczowych ról w działaniach na szczeblu społecznym, gospodarczym i środowiskowym.

CEL, MATERIAŁY I METODYKA BADAŃ

Podstawowym celem, jaki założono opracowując poniższą problematykę, było określenie zróżnicowania ładu społecznego i jego zmian na terenie obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego należących do południowo-zachodniego regionu Polski. Ład społeczny jako jeden z podstawowych elementów realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju daje możliwość udzielenia odpowiedzi o prawidłowości jej przebiegu.

Szczegółowym obiektem badań były wszystkie gminy wiejskie województwa dolnośląskiego. Podstawę badań stanowiły dane pochodzące z Banku Danych Lokalnych za lata: 2000, 2005, 2010.

Analizując ład społeczny, w ramach którego Borys [2005] przedstawia osiem obszarów (dziedzin), tj. demografię i starzenie się społeczeństw, edukację i rozwój, aktywność ekonomiczną mieszkańców, ubóstwo i wykluczenie społeczne, poziom i jakość życia, współudział i partycypację, styl życia i zdrowie publiczne, bezpieczeństwo publiczne, ograniczono się do pierwszych pięciu dziedzin. Przyjęcie powyższych dziedzin do dalszych analiz wynikało z ograniczonej dostępności danych na poziomie lokalnym, co również przyczyniło się do ograniczenia zastosowania wskaźników charakteryzujących poszczególne dziedziny. Konieczne stało się ograniczenie wskaźników do tych – zdaniem autora – najważniejszych, co jest wyrazem pewnego subiektywizmu badacza.

W rezultacie, w każdym roku, zastosowano po 15 wskaźników: obciążenie demograficzne (produkcyjni do nieprodukcyjnych), saldo migracji (różnica między napływem i odpływem ludności na 1000), udział wydatków na oświatę i wychowanie w wydatkach ogółem, stopę zatrudnienia (pracujący na 1000 mieszkańców), udział pracujących w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym, udział wpływów z podatku dochodowego od osób fizycznych w dochodach własnych, udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie mieszkańców aktywnych zawodowo, wydatki budżetu na opiekę

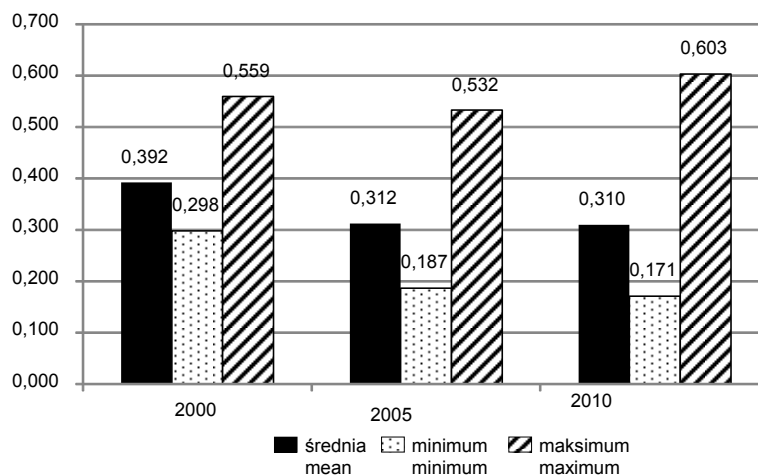
społeczną, liczbę mieszkań na 1000 mieszkańców, przeciętną powierzchnię użytkową mieszkania, przeciętną liczbę izb w mieszkaniu, liczbę oddanych mieszkań na 1000 mieszkańców, wydatki na gospodarkę mieszkaniową ogółem, wydatki na ochronę zdrowia, wydatki na kulturę i sport.

W obliczeniach wykorzystano metodę normalizacji [Wysocki 2010], która pozwoliła przedstawić ład społeczny charakteryzowany przez szereg różnych wskaźników za pomocą jednego syntetycznego wskaźnika SW.

WYNIKI BADAŃ

Zróżnicowanie uwarunkowań przyrodniczych i ekonomicznych województwa dolnośląskiego wywiera istotny wpływ na kształtowanie warunków rozwojowych gospodarczych, a te z kolei na warunki społeczne. Tę prawidłowość wyraźnie obserwujemy na przykładzie badanych gmin wiejskich, czego potwierdzeniem jest wartość syntetycznego wskaźnika ładu społecznego (SW). Jego wartości kształtują się w przedziale od 0 do 1. Im wyższa wartość SW, bardziej zbliżona do 1, tym korzystniejsze warunki ładu społecznego.

Gminy wiejskie uzyskiwały wielkość syntetycznego wskaźnika ładu społecznego (SW) od 0,289 pkt do 0,559 pkt (w 2000 roku), od 0,187 pkt do 0,532 pkt (w 2005 roku) i od 0,171 pkt do 0,603 pkt (w 2010 roku). Jego średnia wartość wynosiła odpowiednio, dla analizowanych lat, 0,392 pkt, 0,312 pkt, 0,310 pkt (rys. 1).

Rys. 1. Charakterystyka syntetycznego wskaźnika ładu społecznego

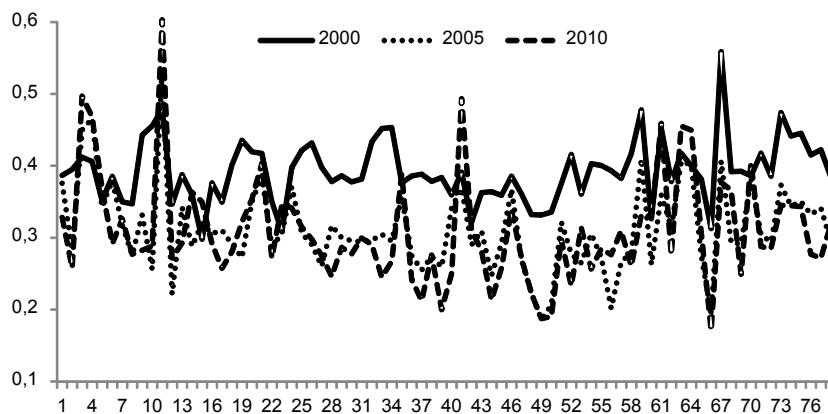
Źródło: opracowanie własne.

Fig. 1. Characteristics of the synthetic indicator of social order

Source: study by the author.

W analizowanym okresie (2000-2010) obserwujemy obniżenie wartości syntetycznego wskaźnika charakteryzującego ład społeczny. Dotyczy to większości analizowa-

nych gmin, gdyż tylko w 11 z nich ład społeczny uległ niewielkiej poprawie. Należą do nich: Czernica, Długołęka, Dobroszyce, Kobierzyce, Legnickie Pole, Oleśnica, Wisznia Mała, Jerzmanowa, Kunice, Lubin, Bolesławiec (rys. 2).

Rys. 2. Zmiana syntetycznego wskaźnika (SW) ładu społecznego gmin wiejskich województwa dolnośląskiego
Źródło: opracowanie własne.

Fig. 2. Synthetic indicator (SW) of social order for rural communities of Lower Silesia
Source: study by the author.

Duże zróżnicowanie ładu społecznego gmin wiejskich skłoniło do ich pogrupowania (tab. 1). Ze względu na wartość syntetycznego wskaźnika ładu społecznego utworzono pięć przedziałów klasowych, co pozwoliło określić liczebność gmin w poszczególnych przedziałach. Do przedziału pierwszego (do 0,2 pkt) oraz ostatniego (powyżej 0,5 pkt) należało najmniej gmin. W 2000 roku żadna gmina nie wykazała się niską wartością syntetycznego wskaźnika ładu społecznego, a w kolejnym roku były to dwie gminy – Lewin Kłodzki i Pęcław (w 2005 roku) oraz trzy – Marciszów, Lewin Kłodzki i Pęcław (w 2010 roku). Zwiększenie się liczby gmin w tym przedziale potwierdza pogorszenie się ładu społecznego, co nie jest prawidłowością paradygmatu rozwoju.

Wysokim wynikiem SW, powyżej 0,5 pkt, charakteryzowała się w 2000 roku jedynie gmina Rudna, co nie miało już miejsca w kolejnych latach. W 2005 i 2010 roku wzrastającą wartością syntetycznego wskaźnika ładu społecznego mogła poszczycić się jedynie gmina Kobierzyce osiągając odpowiednio 0,532 pkt (2005) i 0,603 pkt (2010). Gmina ta, poprzez swoje uwarunkowania ekonomiczne i przyrodnicze, w znaczny sposób wyróżnia się od pozostałych, co daje jej jedno z czołowych miejsc nie tylko dotyczących ładu społecznego, lecz także gospodarczego [Adamska 2013]

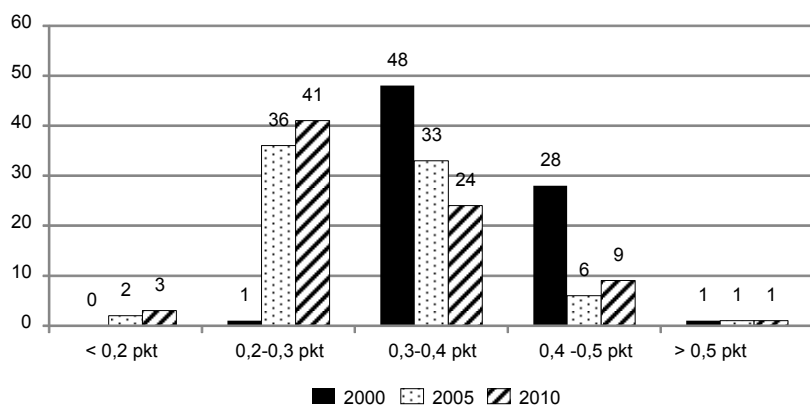
Najwięcej gmin klasyfikowało się w przedziale od 0,3 do 0,4 pkt (48), ale miało to miejsce w 2000 roku. Kolejne lata to pogorszenie uwarunkowań ładu społecznego i uplasowanie się większości gmin w przedziale do 0,2 do 0,3 pkt. Szczegółową liczebność gmin w poszczególnych przedziałach klasowych zilustrowano na rysunku 3.

Tabela 1. Ranking gmin wiejskich województwa dolnośląskiego według wartości syntetycznego wskaźnika (SW) ładu społecznego w 2010 roku

Table 1. Ranking rural districts of Lower Silesia by the size of the synthetic indicator (SW) of social order in 2010

Ranking Ranking	SW	Gmina Commune	Ranking Ranking	SW	Gmina Commune
1	0,171	Pęcław	40	0,292	Domaniów
2	0,187	Lewin Klodzki	41	0,292	Łagiewniki
3	0,190	Marciszów	42	0,293	Kostomłoty
4	0,200	Niechlów	43	0,297	Mysłakowice
5	0,212	Jemielno	44	0,298	Pielgrzymka
6	0,213	Dobromierz	45	0,300	Warta Bolesławiecka
7	0,223	Kłodzko	46	0,309	Milkowice
8	0,233	Nowa Ruda	47	0,310	Chojnów
9	0,242	Cieszków	48	0,311	Zawonia
10	0,245	Zagrodno	49	0,314	Podgórzyn
11	0,246	Stoszowice	50	0,315	Paszowice
12	0,249	Żukowice	51	0,319	Zgorzelec
13	0,250	Wińsko	52	0,322	Męcinka
14	0,257	Stara Kamienica	53	0,326	Dziedowa Kłoda
15	0,258	Janowice Wielkie	54	0,328	Borów
16	0,258	Malczyce	55	0,330	Grębocice
17	0,258	Cieplowody	56	0,332	Głogów
18	0,261	Gaworzycy	57	0,340	Jeźów Sudecki
19	0,267	Złotoryja	58	0,342	Oława
20	0,272	Sulików	59	0,343	Radwanice
21	0,272	Kondratowice	60	0,345	Platerówka
22	0,272	Mściwojów	61	0,345	Oleśnica
23	0,272	Kamienna Góra	62	0,345	Osiecznica
24	0,275	Przeworno	63	0,350	Legnickie Pole
25	0,276	Krośnice	64	0,354	Mietków
26	0,276	Kotła	65	0,364	Krotoszyce
27	0,276	Walim	66	0,366	Ruja
28	0,277	Siekierczyn	67	0,369	Dobroszyce
29	0,277	Dzierżoniów	68	0,377	Rudna
30	0,277	Udanin	69	0,388	Żórawina
31	0,281	Marcinowice	70	0,404	Miękinia
32	0,281	Czarny Bór	71	0,404	Bolesławiec
33	0,283	Jordanów Śląski	72	0,450	Lubin
34	0,285	Lubań	73	0,455	Kunice
35	0,285	Stare Bogaczowice	74	0,459	Jerzmanowa
36	0,287	Świdnica	75	0,468	Długoleka
37	0,288	Gromadka	76	0,493	Wisznia Mała
38	0,288	Kamieniec Ząbkowicki	77	0,497	Czernica
39	0,291	Wądroże Wielkie	78	0,603	Kobierzyce

Źródło: opracowanie własne.
Source: study by the author.

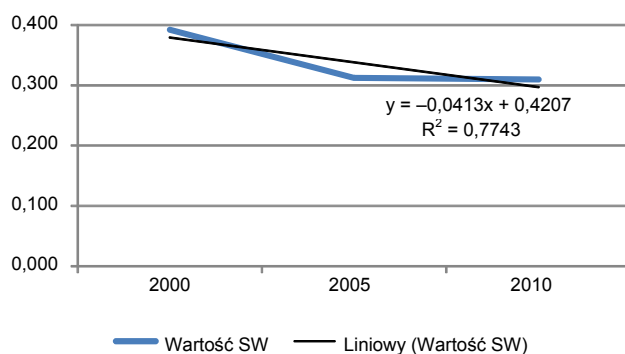
Rys. 3. Liczebność gmin w poszczególnych przedziałach punktowych syntetycznego wskaźnika ładu społecznego (SW)

Źródło: opracowanie własne.

Fig. 3. Number of communes in the synthetic index point intervals of social order (SW)

Source: study by the author.

Zachodzące prawidłowości są niepokojące, co w prognozach ujawnia pogarszanie się ładu społecznego i coraz większą marginalizację, a nawet wykluczenie znacznej części społeczeństwa wiejskiego. Średnioroczne tempo jego wartości ma charakter obniżania się (rys. 4).

Rys. 4. Tendencja syntetycznego wskaźnika ładu społecznego (SW)

Źródło: opracowanie własne.

Fig. 4. Development trend of synthetic indicator of social order

Source: study by the author.

Należałoby się zastanowić, co jest przyczyną pogarszającej się sytuacji na wsi dolnośląskiej. Jedną z głównych przyczyn to bezrobocie, które w dalszym ciągu jest bardziej trwałe niż w mieście. Trudności z zatrudnieniem wynikają nie tylko z braku od-

powiednich miejsc pracy poza sferą rolnictwa, lecz także z kwalifikacji osób poszukujących pracy. Mimo wielu działań rządowych i środków finansowych kierowanych na obszary wiejskie problem bezrobocia jest nadal aktualny. Sprostanie tym problemom wymaga w dalszym ciągu działań na wszystkich szczeblach zarządzania państwowego, regionalnego i lokalnego.

PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić jednoznacznie, iż we wszystkich gminach wiejskich województwa dolnośląskiego miało miejsce zróżnicowanie ładu społecznego, a charakteryzujące go wskaźniki uległy pogorszeniu.

Oczywiście zmieniało się i zmienia otoczenie na wsi, co może jedynie powierzchownie świadczyć o poprawie. Społeczeństwo wiejskie staje w obliczu wielu problemów dotyczących aktywności ekonomicznej, w tym bezrobocia, stając się coraz bardziej ubogie. Ograniczone środki finansowe w wielu gospodarstwach domowych na wsi nie przyczyniają się do poprawy jakości ich życia. Brak finansów powoduje, iż wiele rodzin żyje na skraju ubóstwa.

Mając na uwadze paradygmat zrównoważonego rozwoju uwidocznił się brak poprawy i wzrostu ładu społecznego niezbędnego do jego prawidłowej realizacji. Można zatem zakładać, iż paradygmat zrównoważonego rozwoju nie ma zastosowania w rzeczywistość, gdyż jeden z jego głównych elementów, czyli ład społeczny, ulega obniżeniu, a nie wzrostowi.

Biorąc pod uwagę prawidłowości, które wyloniły się w trakcie przeprowadzonych analiz, można oczekiwać dalszego pogarszania się ładu społecznego. W związku z tym należy podjąć wszelkie działania zapobiegawcze mające na celu poprawę istniejącego stanu. Do władz poszczególnych gmin, powiatów i województwa, a także państwa, należy podejmowanie właściwych działań zapobiegających temu zjawisku. Pociąga to za sobą konieczność regionalizacji polityki rozwoju obszarów wiejskich zróżnicowanych pod względem uwarunkowań egzogennych.

LITERATURA

- Adamska H., 2013. Przestrzenne zróżnicowanie ładu gospodarczego gmin wiejskich województwa dolnośląskiego. *Rocz. Nauk. SERiA* 15, 4, 16-21.
- Adamska H., 2012. Standard and quality of life of rural areas population in the view of new paradigm. *J. Agribus. Rural Dev.* 3(25), 5-12.
- Borys T., 2005: *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*. Wyd. Ekonomia i Środowisko, Warszawa-Białystok.
- Kokoszka K., 2009. Społeczny wymiar zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. *J. Agribus. Rural Dev.* 3(13), 105-112.
- Wysocki F., 2010. *Metody taksonomiczne w rozpoznawaniu typów ekonomicznych rolnictwa i obszarów wiejskich*. Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań.
- Matuszczak A., 2008. *Koncepcja zrównoważonego rozwoju w obszarze ekonomicznym, środowiskowym i społecznym*. www.kps.edu.pl. [dostęp: 4.11.2013].
- www.stat.gov.pl.

SPATIAL DIVERSITY OF SOCIAL ORDER OF RURAL COMMUNES IN SOUTH-WESTERN REGION OF POLISH

Summary. The main element of sustainable development paradigm are three orders: social, economic and environmental. The social order, due to including the categories of the quality of life in sustainable development, is regarded as a primary objective, i.e. the state of functioning and behaviour of individuals which enables the existence, duration and development of the society as a whole. The study presents spatial variability of social order for rural communities of Lower Silesia voivodeship situated in south-western part of our country. Sustainable development index, which characterises social order, was used in the work. Synthetic index of social order, combining all the analysed indices, was determined for particular communities. In 2000-2010 its value decreased, indicating lack of realisation of sustainable development concept.

Key words: rural commune, social order, sustainable development

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 4.04.2014

Do cytowania – For citation: Adamska H., Golinowska M., 2014. Przestrzenne zróżnicowanie ładów społecznych gmin wiejskich południowo-zachodniego regionu Polski. J. Agribus. Rural Dev. 1(31), 5-12.